

САЯСАТ ТААНУУ ИЛИМДЕРИ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

POLITICAL SCIENCES

Исирадин кызы Умутаи, Метин Аксой

**КЫРГЫЗ АЯЛДАРЫНЫН УКУГУН БУЗУУ:
«ПАТРИОТТОР» ЖАНА «КЫРК ЧОРО»**

Ümütay İsiradin kızı, Metin Aksoy

**KIRGIZ KADINLARININ HAKLARINA YÖNELİK ŞİDDET
«PATRIOTTOR» VE «KIRK ÇORO»**

Исирадин кызы Умутаи, Метин Аксой

**НАРУШЕНИЕ ПРАВ КЫРГЫЗСКИХ ЖЕНЩИН:
«ПАТРИОТТОР» И «КЫРК ЧОРО»**

Isiradin kızı Umutai, Metin Aksoy

**VIOLENCE OF THE RIGHTS OF KYRGYZ WOMEN:
«PATRIOTTOR» AND «KYRK CHORO»**

Ümütay İsiradin kızı, Metin Aksoy

**KIRGIZ KADINLARININ HAKLARINA YÖNELİK ŞİDDET
«PATRIOTTOR» VE «KIRK ÇORO»**

УДК: 97.327/342.726 (575.2) (04)

Ар күнү дүйнө жүзү боюнча адамдардын укугу бузулат. Айрыкча бул аялдарга тиешелүү. Аялдар коом тарабынан психологиялык басымга жана физикалык күч колдонууга кабылышат. Бул изилдөөдө Кыргызстандагы аялдардын укугу жана ошондой эле ал укуктардын «Патриоттор», «Кырк чоро» сыяктуу уюмдар тарабынан бузулуусу каралат. Изилдөө ишинде үч гипотеза көрсөтүлүп, чогултулган маалыматтар жана интервью ыкмасы аркылуу алар далилденди.

Негизги сөздөр: адам укугу, аялдардын укугу, укуктарды бузуу, «Патриоттор», «Кырк Чоро», патриархат, миграция.

Каждый день во всем мире нарушаются права человека, в особенности это касается женщин. Женщины страдают от психологического и физического насилия в обществе. Это исследование направлено на изучение прав женщин в Кыргызстане, а также на проблему нарушения их прав группами мужчин, которые называются «Патриотами» и «Кырк Чоро». Три гипотезы были показаны и доказаны в исследовании посредством собранной информации и в ходе интервью.

Ключевые слова: права человека, права женщин, нарушение прав, «Патриоты», «Кырк Чоро», патриархат, миграция.

Every day throughout the world, human rights are violated, in particular it concerns women. Women suffer from psychological and physical abuse in the society. This research is directed to studying of the rights of women in Kyrgyzstan and

also on a problem of violation of their rights from groups of men which are called «Patriots» and «Kyrk Choro». Three hypotheses have been shown and proved in research by means of collected information and an interview.

Key words: human rights, women Rights, violation of rights, «Patriottor», «Kyrk Choro», patriarchy, migration.

Dünya genelinde her gün insan hakları ihlal ediliyor; özellikle kadınlarla ilgili. Kadınlar toplumda ahlaki, psikolojik ve fiziksel istismara maruz kalmaktadır. Bu araştırma Kırgızistan'daki kadınların haklarının incelenmesine ve ayrıca «Patriottor» ve «Kırk Çoro» olarak adlandırılan erkek gruplar tarafından kadın haklarının ihlali sorununa yöneliktir. Toplanan bilgiler ve görüşme yoluyla üç hipotez araştırılmış ve kanıtlanmıştır.

Anahtar kelimeler: insan hakları, kadın hakları, hak ihlali, «Patriottor», «Kırk Çoro», ataerkillik, göç.

1. Giriş

Son on yıldır İnternet'te bulunan videoların arasında Kırgızistanlı erkeklerden oluşan "Patriottor" grubu kendi kadın vatandaşlarının yabancı erkeklerle olan ilişkilerini suçlamaktadırlar ve o kadınlara fiziksel zarar vermektedirler. Bu videolar birçok insanın dikkatini çekerek toplumda farklı fikirler oluşturmaktadır. Ancak, bu konuda yazılan makale ve kaynaklar çok fazla değildir. Bu yüzden bu konuda yazılacak araştırma önemlidir. Bu araştırmanın amacı, Kırgız kadın haklarını yurt içi ve yurt dışında tanıtmaktır. Buna ek olarak, çalışmanın odak noktasını kadın haklarını ihlal eden "Partiottor" ve "Kırk

Çoro" adlı Kırgız erkek grupları ve onların Kırgız kadınlara davranışı oluşturmaktadır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

1. Zayıf devlet yapıları, insanların güvenini ve desteklerini kaybetmesine ve radikal bakış açısı ve ulusal kimliğin korunması için güçlü bir konuma sahip yeni grupların yaratılmasına neden olmaktadır. Bu grupların kurbanlarının çoğunluğu yabancılar ve kadınlardır.

2. Göç, hakları kolayca ihlal edebilecek olan kadınlar için güvensiz bir ortam yaratmaktadır.

3. Toplumun ataerkil yapısı, erkeklere o toplumdaki kadınları sahiplenme hakkı yaratmaktadır.

Ayrıntılı olarak da Kırgızistan'da kadın haklarının ihlal edilmesi konusu ele alınacaktır. Ayrıca araştırmanın bu bölümünde, ekonomik istikrarsızlığın ve göç sürecinin Kırgız kadınları nasıl etkilediği açıklanacaktır. Buna ek olarak, "Patriottor" ve "Kırk Çoro" adlı grupların eylemleri açıklanacaktır. Araştırma makalesinin bu bölümü, söz konusu grupların nasıl ortaya çıktıklarını, yabancılarla ilişkilerde bulunan Kırgızistanlı kadınlara nasıl davrandıklarını göstermektedir.

2. Kırgızistan'da Kadına Yönelik Şiddet

Uzun zamandan beri Kırgızlar kadınlara karşı özel bir saygı ile dolu davranışları göstermişlerdir. Kırgız toplumundaki kadın sosyal, ekonomik ve siyasal alanda büyük rol oynamaktadır. Kâğıt üzerinde Kırgızistan'da cinsiyet eşitliği köklü bir şekilde yer almış ve korunuyor gibi görünmektedir. Kırgızistan, cinsiyet eşitliğinin daha da geliştirilmesine yönelik en önemli uluslararası araçlardan biri olan Pekin Eylem Platformu kapsamında yükümlülüklerini başarıyla yerine getiren on ülke arasında ilk sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, Kırgızistan'ın toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için gerekli tüm yasal temellere sahip olmasına rağmen, gerçekte birçok farklı cinsiyet eşitsizliği biçimi bulunmaktadır. Kırgızistan'daki tahminlere göre, tüm işlerin dörtte üçü kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte, ortalama olarak, kadınlar erkeklerin kazandıklarının sadece %65'ini kazanarak aynı işi yapmaktadırlar. Dahası, kadınların çoğunluğu maaşların daha az olduğu sektörlerde çalışmaktadır. 2010 anayasası cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmıştır ve böylece kadın ile erkeğin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu beyan etmektedir. 2011 yılında, hükümet parlamentosu için %30 cinsiyet kotası kurulmuştur. [1] Buna rağmen, ülke hâlâ artan eşitsizliklere ve büyük bölgesel farklılıklara maruz kalmaktadır. Uygulamada, Kırgızistan'daki kadınlar cinsiyete dayalı yaygın ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmaktadır. Ekonomik güvensizlik büyük bir faktördür ancak kadınlar ilerlemeye ve ekonomik bağımsızlığını geri kazanmaya başlamıştır. Kadınlar Kırgızistan'ın %52'sini oluşturmaktadır. Kırgız kadınları erkeklerden daha fazla işsiz olmaktadır ve böylece aralarındaki işsizlik oranında farklılık söz konusudur. Kırgız kadınları daha düşük ortalama ücrete ve daha yüksek göç seviyelerine sahiptir. Orta Asya'daki diğer kadınlarla kıyaslandığında, Kırgız kadınlarının yurt dışında çalışması, çoğunlukla Rusya'ya gitmesi daha olasıdır.

Rusya'da çalışan 600,000 Kırgızistanlı vatandaşın %40-50'sini kadınlar oluşturmaktadır [2].

Göç, modern Kırgız toplumunda, kadınların Sovyet kurtuluşunun, İslam'ın ve kapitalizmin yeniden doğuşunun yeni bir ulusal kimlik oluşturmak için yarıştığı cinsiyet ilişkilerini dönüştürmüştür. Bugün, bu tür değişiklikler, şiddete dönüşen birçok Kırgız vekili tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu yeni ortam, Rusya'da ahlaksız bir yaşam biçimi olarak gördüklerine önderlik eden Kırgız kadınlarını takip etmek için "ahlaki polis" oluşturan "Patriottor" adında milliyetçi Kırgız erkek gruplarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. [3] Yurt dışında, kadın göçmen işçiler sömürüye ve cinsel saldırıya karşı oldukça savunmasızdır. 2012 ve 2013'te, Kırgız kadın göçmen işçilerinin "onur dayaklarını" gösteren bir dizi video viral olarak çevrimiçi paylaşılmıştır. Bu videolar, Kırgız kadınların, Kırgız erkek vatandaşları tarafından, Kırgız olmayan erkeklerle ilişki kurarak ülkeyi mahcup ettiği için saldırıya uğradığını göstermiştir. Kırgız hükümet yetkilileri videoları kınadıktan sonra kadınlara yönelik şiddet olaylarının gerçekleşmesi konusunda olumsuz olmuşlardır. Ancak önerilen yanıtlardan bazıları, Kırgızistan'daki kadın hakları söylemlerini yanlış yönlendirmiş bir felsefeyi göstermektedir [4].

3. "Patriottor"

İnternetteki son birkaç yılda, "Kırgız Patriottoru" ("Patriottor" - Vatansaverler) adı altında, başka bir ulusun vatandaşı ile iletişimde bulunan kızları suçlayan gruplar hakkında videolar yayınlanmıştır. [5] O videolarda bu "vatansaverler", kızlara kendileri hakkında bilgi vermeye zorlamaktadır. Sonra onları dövmeyle başlayarak, bıçaklarla veya şok silahlarıyla tehdit etmektedir. Maalesef, bu gibi videolar az değil. 'Azattyk+' televizyonunda 2012 yılında 'Moskva'da kalgan ıy' ('Moskova'da dökülen göz yaşı') adını taşıyan belgesel film gösterilmiştir. Kırgızistan'daki ünlü gazeteci Aida Kasımalıyeva bu filmde Moskova'daki göçmen üç Kırgız kadının kaderini anlatmaktadır. Rusya'da çalışan Kırgız vatandaşı olan erkekler, taşralı olan kızlardan birisine tecavüz etmiştir. Ancak o kız polisler haber verirken, onlar da para istemişlerdir. Diğer iki kadını ise vurmuş, tehdit etmiş, para ve değerli eşyalarını çalmışlardır. [6] Tabii ki daha önce, kendilerini "Vatansaver" olarak nitelendiren grubun üyeleri, aranmakta ve gözaltına alınmıştır. Ancak, bunların hiçbir eylemlerinden dolayı cezai olarak sorumlu tutulmamışlar ve suçlu olanların çoğunluğu yaptıkları için hesap vermemişlerdir. Bir yandan, kızlar, o suçlulara karşı dilekçe yazmaktan korkuyor, diğer yandan kolluk makamları da güçsüzdür. Bu arada bu olaylardan dolayı toplum içinde farklı fikirler ortaya çıkmaktadır. Toplumun bir parçası 'Patriot'lara karşı kendi fikirlerin söylerken, diğer parçası ise onların yaptıklarını desteklemektedir.

Bu araştırma zamanında iki mülakat gerçekleşti. İki Kırgız erkek ile yapılan görüşmeler sonucunda iki farklı düşünce ortaya çıkmaktadır. Birincisi, Bolot Alimbekov (ismi değiştirilmiştir), 21 yaşında, Bişkek şehrinde [7] "Patriottor" hakkında: "Bu, toplumun eğitimsiz alçaltıl-

miş kısmıdır. Eğitilmiş akıllı insan, insanların farklı olduğunu anlamak zorundadır ve başkalarının özel hayatlarını değerlendirme hakkına sahip değildir.” demiştir. Buna göre ailede ve okullarda iyi eğitim almayan çocuklar bu gibi olaylarda yer almaktadır. Demek ki, her şey eğitimle başlıyor. Ancak, her eğitimsiz insan bu işleri yapmayabilir veya bazı eğitilmiş insanlar bu olayları destekleyebilir. Dolayısıyla, eğitim önemli bir rol oynamaktadır, ama anahtar rol değildir. İkinci görüşmeci, Almaz Bolotov (ismi değiştirilmiştir), 21 yaşında, Bişkek şehrinde [8] “Her milletin temsilcisinde, milletin kültürünü, dilini ve zihniyetini sağlamak için, vatanseverlik olmalı. Benim içimde vatansever bir insan yaşıyor ve bilinçaltımda Kırgız kızları benim kızkardeşim gibi görüyorum. Ben onlar için merak ediyorum. Diğer milletin insanları bana güven duymayabilir. Onun için yabancılar olumsuz duygular yaratıyor. Kıskaç hissediyorum, biraz kızıyorum.” diye söylemiştir.

Birincisi, tabii ki her millet kendi kimliğini kaybetmemek için dış faktörlere karşı direnmektedir. Ancak Kırgız toplumundaki bazı insanlar bu düşüncelere göre Kırgız kadınlar sadece Kırgız erkeklerle evlenmeli ve Kırgız milletinin yok olmamasına katkı sağlamalı diye konuşmaktadırlar. Bu fikirler de insanları etkilemektedir ve stereotipleri yaratmaktadır. İkincisi, ‘Kızları koruma’ ve ‘kızlar için merak etme’ diyen sözler iyi, ama bu onlara mülk olarak davranma hakkı vermemektedir. Dolayısıyla, Kırgız toplumu ataerkil (patriarchal) bir toplum olarak tanımlanabilmektedir. Erkek egemenliği duygusu sadece bazı erkekleri değil, ancak bazı kadınları da çok etkilemektedir ve buradan kadınlar erkekler için prensipler ortaya çıkmaktadır. Ancak Kırgız toplumunda Kırgız kadınlar da bu prensipleri desteklemektedirler. Üçüncüsü, ‘kıskaç hissetme’, aşağılık kompleksinin psikolojik düzeyde tezahürüdür. Mesela, “Kırk Çoro” Halka Açık Birliği’nin üyesi Baktybek Nuraly uulu “Genç kadınların, özellikle de Rusya’da, diğer milletin erkekleri ile ilişkisi olumlu değildir. Bir yandan bizim erkeklerimizi anlıyorum. Onlar Rusya’da çalışmaktadırlar ve orada onların hakları da ihlal edilmektedir. Dolayısıyla, farklı bir uyruklu çocuklar ile görüşen kızlarımıza saldırıyorlar.” demiştir. [9] Demek ki, ulusal kimliğin kaybetme endişesi, ataerkil düşünce tarzı ve insanların başka bir devletin toplumundaki durumu, bunların hepsi bilinçaltı ve psikolojik düzeyde, bu tür eylemlere zorlamaktadır. Bu ‘Patriottor’ ismini taşıyan gruptaki insanlara karşı yaralı bir kız tarafından polise bir açıklama yazılmıştır. Bu grubun üyeleri Rusya’daki Kırgızistan Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından bulunmuşlar ve onlarla önleyici bir konuşma geçmiştir. Soruşturma sırasında “Patriotlar” adlı grubun sadece 20-35 yaşlarında benzer fikir sahibi, kızlar üzerinde linç uygulamaya karar veren bir grup olduğu açıklanmaktadır. Grubun bazıları geçmişte cezai eylemlerinden dolayı hüküm giymişler. Onlar insanlarla alay etmektedirler. Kısacası, kabadayılar ve sahte vatanseverlerdir. [10] Adilet Çildebayev, Moskova’da yaşayan Kırgız vatandaşı, bu olaylardan sonra Kırgız erkekler, Kırgız kadınlarının güvenliği için onları işten sonra evine kadar

getirmeyi teklif etmiştir. Bu girişim birçok adam tarafından desteklenmiştir. Bu tip etkinlikler kabadayıları ortadan kaldırır ve kızlar vatandaşlarına daha fazla güvenmeye başlamaktadırlar.

4. “Kırk Çoro” Halka Açık Birliği

8 Ağustos 2010’da (Nisan Devriminden dört ay sonra) kırk Kırgız aşiretinin vekillerinden Bişkek’te bir grup toplanmıştır. Ve kırkın her biri büyük Manas’ın doğduğu yer olan Altay’a gitmiştir. Orada Altay Kırgızlarıyla bir araya gelmişlerdir. Bunların kendi kültürlerine, dillerine ve tarihlerine ilişkin ne kadar sorumsuz olduklarını görmüşlerdir. Kırk Kırgız aşiretinin vekilleri Kırgız halkı, Altay’daki Kırgız halkı gibi, kendi kültür, gelenek ve göreneklerine aynı şekilde davranırsa, yakında aynı durumda olacaktır diyen düşüncelerini ortaya atmışlardır. Daha doğrusu, insanları Kırgız ulusal kimliğini kaybedeceklerdir diye düşünmüşlerdir. Temsilcilerden birisi olan Kırgızistan’a geri dönen Zamir Kochorbaev, Kırk Çoro Topluluğu’nun kuruluşunu başlatmıştır. “Kırk Çoro” Bişkek’teki “Taatan” karaoke kulübü baskınından sonra halka tanınmıştır. 23 Ocak 2015’te bu grup “Lux” adlı karaoke barında müşteriler olmadığı zaman girmişlerdir. Onlar orada yabancı müşterileri arayarak video çekmeye başlamışlardır. Çünkü birisinin bilgisine göre burada yabancılar Kırgız kızlarla vakit geçiriyormuş. Aynı grup “XO” barına girmiş ve aynı hareketleri yapmışlardır. İnternette daha sonra, bu barlarda yabancılar parayla cinsel hizmetler verildiğine dair kayıtlar ortaya çıkmıştır [11].

Bu ifadelerden sonra şu sonuca varılabilir: Birincisi, zayıf devlet yapısı insanları güvensiz bırakmaktadır ve desteklerini kaybetmektedir. Dolayısıyla, “Kırk Çoro” gibi gruplar ortaya çıkmaktadır ve kendi prensiplerine göre, kanunlara rağmen hareket etmektedirler. Ulusal çıkarlarını korumak, ulusal kimliği kaybetmemek, vatansever duygular tabii ki iyi, ancak bazı zamanlarda bu duygular hareketlere radikal bir özellik eklemektedir. İkincisi, bu grup yabancı vatandaşlara karşı çıkmaları ve aynı anda onlarla vakit geçiren kızlara, onları fuhuş yapmakla suçlayıp, karşı çıkmaya başlamaktadırlar. Tabii fuhuşa karşı olması normal bir şey, fakat suçlamaktan önce bu kızlar neden bu durumda kalmışlardır gibi sorunun temellerine bakmalıdırlar. Öncelikle bu insanların Kırgız kadınların sosyal ve ekonomik durumunu incelemesi gerekmektedir. Ekonomik istikrarsızlık, işsizlik veya düşük maaş bu kadınların o tür işlerde çalışmasına sebep olabilmektedir. Fakat, bu işte çalışan kadınlar ülkenin temel sorunu değil ve bu kadınlar “Kırk Çoro” gibi grupların sorumluluğu altında değildir. Dolayısıyla, Kırgızistan’daki kadın hakları sadece toplum tarafından değil, devlet adamları ve yönetimleri ile de şiddetlenmektedir. Kadın haklarının korunması her bir insan, toplum ve devlet tarafından yapılması gerekmektedir. Devlet zayıf olduğu zaman, kanunlar çalışmıyor ve toplumun kahramanlara ihtiyaç duygusu ortaya çıkmaktadır. Onun için yurt dışında “Patriottor” ve yurt içinde “Kırk Çoro” gibi gruplar oluşmaktadır. Her bireyin kanunlara uyması, devletin kolluk kuvvetlerini güçlendirmesi ve toplumun devlete olan inancını ve desteğini alması için iyi

hareketler yapması gerekir. Eğer bunlar yapılırsa, Kırgız kadınlarının hakları sorunu da yavaş yavaş azalacaktır.

5. Sonuç

Kırgızistan'da erkeklerle kadınların eşitliğini garanti altına alan sağlam bir yasama temeli vardır. Ülkedeki sosyo-ekonomik sorunlarla bağlantılı olarak, iş için diğer ülkelere göç eden kadınların sayısı artmaktadır. Bu kadınların hakları genellikle yurt dışında ihlal edilmektedir. Buna ek olarak, bir dereceye kadar göç süreçleri, çok eşlilik veya gelin kaçırma gibi kadın haklarını ihlal eden geleneklerin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu tür uygulamalar Kırgızistan'da ve yurt dışında aile içi şiddete neden olmakta ve Kırgız vatandaşlarının yurt dışındaki acımasız muamelesinden mustarip Kırgız kadın sayısını arttırmaktadır. Dolayısıyla, araştırmaya dayalı olarak, göçün kadın hakları için zor ve güvensiz bir çevre oluşturduğu hipotezi doğrudur.

Devlet için ağır günlerde oluşan gruplar öz yönetim altında faaliyetlerine başlamışlardır. Örneğin, Nisan olaylarından sonra kurulan "Kırk Çoro" grubu. Zayıf bir devlet, bu tür grupları sıradan insanların, özellikle kadınların haklarını ihlal eden radikal görüşlerle kontrol edemez. Sonuç olarak, zayıf devlet yapılarının "Patriot" ve "Kırk Çoro" gibi grupların yaratılmasına katkıda bulunduğu hipotezi teyit edilmektedir. Kırgızistan'ın tamamı ataerkil bir toplumda, erkek bir rol üstlenmektedir. Çalışmaya dayanarak, ataerkil toplumun kadınlara boyun eğdirme ve egemen olma hissi verdiği üçüncü hipotez doğrudur. Bu araştırma amacına ulaşmıştır ve ileride bu konunun araştırılması için bir malzeme olarak kullanılabilir.

Kaynakça:

1. Umetalieva, T., Aytkulova, E., Solomatova, A., "Rol Gosudarstva V Prodviienii Prav Jenshin V Kyrgyzstane", ("Роль государства в продвижении прав женщин в Кыргызстане"), S.1 http://www.Gender.CawaterInfo.Net/Publications/Pdf/Umetalieva_Aytkulova_Solomatova.Pdf (16.12.2017).
2. Неправительственная Организация «Центр Помощи Женщинам» ("Kadın Yardım Merkezi" Sivil Toplum Kuruluşu), "Внедрение Гендерных Подходов: Социальные И Экономические Издержки И Выгоды" ("Cinsiyet Yaklaşımlarına Giriş: Sosyal Ve Ekonomik Maliyet Ve Avantajlar"), 14-15 http://www.Gender.Cawater-Info.Net/Publications/Pdf/Gender_Kyrgyzstan.Pdf (16.12.2017)
3. Alekseyeva, A., (2013) "Increasing numbers of Kyrgyzstan women migrating to Russia", Global Post, <https://www.Pri.Org/Stories/2013-09-19/Increasing-Numbers-Kyrgyzstan-Women-Migrating-Russia> (13.12.2017)
4. Lelik, A., (2016) "Kyrgyzstan: Natsionalistskaya Politsiya Nravov Vyzyvayet Raznoglasiya V Obshestv" (Кыргызстан: Националистская полиция нравов вызывает разногласия в обществе), <http://www.CentrAsia.Ru/Newsa.Php?St=1424068200> (20.12.2017)
5. <https://www.youtube.com/watch?v=YUzl6jpE2AE>
6. https://www.Azattyk.Org/A/Kyrgyzstan_Azattyk_Plus_Tv/24596300.Html (13.12.2017)
7. Röpörtaj: Bolot Alimbekov, 21 yaşında, Bişkek şehri, Mülakat yapılan tarihi: 2 Mart 2017
8. Röpörtaj: Almaz Bolotov, 21 yaşında, Bişkek şehri, Mülakat yapılan tarihi: 9 Mart 2017
9. Lelik, A., (2016) "Kyrgyzstan: Self-Styled Moral Guardians Operating With Impunity", Eurasia.Net, <http://www.Eurasianet.Org/Node/77616> (10.12.2017)
10. Delo# Gazetesi, (2016) "Patrioty" – Karateli Poymany I Obezvrezheny ("Патриоты" – Каратели Пойманы И Обезврежены), <http://Delo.Kg/Index.Php/2011-08-04-18-06-33/9280-Patrioty-Karateli-Pojmany-I-Obezvrezheny> (14.12.2012)
11. Lelik, A., (2016) "Kyrgyzstan: Natsionalistskaya Politsiya Nravov Vyzyvayet Raznoglasiya V Obshestv" (Кыргызстан: Националистская Полиция Нравов Вызывает Разногласия В Обществе), <http://www.CentrAsia.Ru/Newsa.Php?St=1424068200> (20.12.2017).

Рецензент: к.полит.н. Жолдошов А.